

Tokkekøb Hegn

Signaturforklaring

- Cykelrute
- ... Vandrerute
- Andre cykelruter
- 78, 79, ...85 Informationspæle
- Oldtidsvejstrøg
- Hulveje
- Høje og storstensgrave

Infopælens skilt

Ring 99 400 588

Normal samtaletakst

oldtidsstier.dk

Nr. 83

Oldtidsstifonden

Fotografier: Niels Bødker Thomsen
Forsidebillede: Kongedysse

1. udgave 2014. Folderen er
udarbejdet af Fonden til fremme
af oldtidssti i Nordøstsjælland
www.oldtidsstier.dk

Grafisk tilrettelægning: Cathrine Lucie tlf. 2636 0256

Oldtidsstien Tokkekøb Hegn

Oldtidsstifonden

Ring 99 400 588
oldtidsstier.dk
Nr. 83

Tidstavle for Tokkekøb Hegn

- fra jægerstenalder til i dag

Periode	Tokkekøb Hegn
Jægerstenalder 13000-4000 f. Kr.	Jægere på sommerbesøg.
Bondestenalder 4000-1700 f. Kr. 4000 3500-3200 3200	De første bønder ankommer. De første vejstrøg opstår. Dysser opføres ved vejstrøgene. Jættestuen Kirkelte opføres.
Bronzealder 1700-500 f. Kr.	Bronzealderhøje sydøst for Ulykkesmosen, men svære at erkende. Vejstrøgene er i brug.
Jernalder og vikingetid 500 f. Kr.-1050 e. Kr.	Vejstrøgene er i brug.
Middelalder 1050-1536	Vejstrøgene ændres. Tibirke Kirke opføres.
Nyere tid 1536 – I dag 1704-1910	Tokkekøb Hegn er Kongens skov. Vandmølle ved Store Donse Dam. Krudtmølle. Frihedskæmpersten nord f. Vildtmestervej. Tokkekøb Hegn er statsskov.

Velkommen til oldtidsstier i Tokkekøb Hegn

Skoven er fuld af fortidsminder. Under din tur gennem skoven vil du ikke bare have mulighed for at nyde den smukke natur i Tokkekøb Hegn, men også passere flere velbevarede oldtidsstier, dysser og gravhøje fra bondestenalderen. Oldtidsstier og gravanlæg ligger tæt i landskabet og vidner om den betydning, området havde for vore forfædre. Disse fortidsminder er markeret på kortet sammen med et forslag til rundtur. Turen beskrives sydfra startende ved punkt 78. Man kan parkere på Blovstrød Stadions P-plads og gå/cykle ad stien mellem stadion og Lindehøjgård (KRAK 85 K2). Et andet godt udgangspunkt er den østligste af P-pladserne på Stumpedysselvej midt i Tokkekøb Hegn. Stierne er cykelegnede.

Her på siderne kan du læse en kort beskrivelse af de vigtigste fortidsminder. Ved otte udvalgte punkter på ruten vil du kunne finde infopæle med et telefonnummer, som du kan ringe til for at høre mere om de spændende fortidsminder. Du kan også linke til vores hjemmeside - www.oldtidsstier.dk - hvor der findes supplerende information.

Del af Firkammerdyssen/Dronningedyssen

Bondestenalderen

I Danmark begynder agerbrugets historie lidt senere end i de lande, der ligger syd for grænsen. I tiden omkring 4000 f. Kr. (dvs. for 6000 år siden) startede et langsomt skift fra den hidtidige jæger-samler baserede samfundsstruktur til et udpræget bofast bondesamfund, hvor man levede af landbrug og boede i små bosættelser. I løbet af århundrederne blev skoven ryddet med ild og okse og måtte vige for marker, hvor man dyrkede hvede og byg og holdt kvæg, geder og får. Jagt og fiskeri spillede stadig en stor rolle i bondestenalderen, men blev langsomt, i takt med agerbrugets udbredelse, en mindre vigtig del af livsgrundlaget. Den periode, hvor folk opførte de mange dysser og jættestuer i Tokkekøb Hegn, kalder man for Tragtbægerkulturen, og den strækker sig fra ca. 3500 til 2900 f. Kr. Tragtbægerkulturen er opkaldt efter den tragtformede keramik, der er fundet som offergaver i moser eller i grave fra denne periode. Tragtbægerkulturen er spredt ud over det meste af Nordeuropa.

Gravhøje, dysser og jættestuer

I Tragtbægerkulturens tid blev de monumentale dysser og jættestuer bygget som kollektive grave. Med indførelsen af landbruget blev det nødvendigt at definere ejendomsforholdet til jorden. Dette gjorde folk ved opførelsen af gravanlæggene. Gravanlæggene ligger derfor tit på grænsen til andre bopladser eller langs oldtidsveje. De tidligste gravanlæg fra bondestenalderen er langhøjene. Disse består af en lang jordhøj med en eller flere grave, hvor højen kunne være op til 80 m. lang og ofte med en trækonstruktion i østenden. Langhøjene blev bygget fra omkring 4000 f. Kr. Først i tiden efter 3500 f. Kr. begyndte man at opføre de dysser, som i stort tal findes i Tokkekøb Hegn. Dysserne er bygget af store sten og er enten små runddysser eller lidt større langdysser. De er omkranset af randsten med tørmur imellem og indeholder et eller flere små dyssekamre, hvor man lagde de dodes knogler. Disse kamre er bygget af sten og dækket af en stor sten, kaldet en overligger. Hele kammeret var dækket af en jordhøj, så kun over-

liggeren og randstenene var synlige. I starten var kamrene små, men som tiden gik, begyndte man at bygge større kamre i dysserne. Man begyndte at konstruere indgange ind til kammeret som en krybegang, så man kunne få adgang til dyssekammeret. I tiden omkring 3300 f. Kr. begyndte man at bygge jættestuer til de døde. Kammeret er ofte større i jættestuerne end i dysserne, og indgangen vender altid på tværs af kammeret. Jættestuerne er også omkranset af randsten, og overliggeren er dækket af jordhøjen.

Man ved ikke så meget om dodekulten i denne tid. Jættestuerne og dysserne var kollektive begravelser, hvor dele af skeletter ofte blev gravlagt i kamrene, og hvor der udenfor gravkamrene foregik forskellige ritualer i forbindelse med begravelsen af den døde. Resterne af disse ritualer, finder man ofte som destruerede lerkar udenfor gravkammeret. Disse lerkar er nogle af de flotteste producerede lerkar i hele den danske oldtid. Som eksempel kan nævnes Skarpsalling-karret, som ses på den danske 50-krone-seddel.

Stier og hulveje

I den tid, hvor man blev bofast, fik man et behov for at bevæge sig igennem landskabet ad faste ruter. Imellem de små bosættelser og bygder opstod stier, som ikke var anlagt, men bare var den nemmeste rute igennem landskabet. Derfor er der tilsyneladende også en sammenhæng imellem hulvejene og placeringen af dysser og jættestuer, da disse skulle markere, at man var på vej til en ny bosættelse. De nuværende hulveje er formentlig lidt yngre end stengravene. Igennem århundreders brug blev vejen slidt, buske og træer kunne ikke gro på stien, og meget af overfladejorden blev skyllet væk eller taget af vinden. Over tid opstod en udhuling af jordoverfladen, som ofte kunne forløbe over læn-gere strækninger. Hulveje findes ofte samlet i parallelle rækker. Dette skyldes formodentligt, at de enkelte spor hurtigt kunne blive nedtrampet i mudder og ufrekommelige, så fortidens vejfarende valgte at gå langs det gamle spor. Som udgangspunkt findes de ofte på skrånende terræn og ved vadesteder, hvor det har været nemmest at passere vandløb. Mange af hulvejssystemerne løber langs vandskel, som er den højeste linje i landskabet, hvor åerne løber ud på hver sin side, enten i Øresund eller Roskilde Fjord.

Oldtidsstrøget fra punkt 78 til 84, markeret med lys rød farve på kortet, er en del af et større oldtidsstrøg - Vandskelsvejen - fra Roskilde/Lejre vest om Farum Sø gennem Tokkekøb Hegn til Nordkysten og Helsingør.

Jættestue ved Kirkelte

Fortællinger langs stien

78. Dysserne ved Ulykkesmosen

Det første, der møder dig, når du starter din vandring langs oldtidsstien fra syd, er en række dysser, der ligger lige vest for Ulykkesmosen. Du kommer ind mellem to velbevarende langdysser med gravkamre og mange, store randsten, der omkranser dysserne. Dyssen øst for stien har stadig sin massive overliggersten, hvor dyssen mod vest har en mindre overligger. Længere mod vest ligger tre mindre velbevarede dysser: To langdysser med få randsten og en runddyss med en lille stenrose imellem. Dysserne er formodentlig placeret langs et oldtidsstrøg, der er gået øst-vest i den sydlige kant af Tokkekøb Hegn. Oldtidsstrøget har forbundet egnene omkring Hørsholm og Lillerød. Bemærk at langdyssen øst for det nord-syd gående oldtidsstrøg er dejt 90 grader, hvilket indikerer, at de to strøg har krydset hinanden i dette punkt.

79. Firkammerdyssen/Dronningedyssen

Et stykke længere oppe ad oldtidsvejen ved Avlskarlevold ligger øst for stien en imponerende langdyss med velbevarede randsten. Dyssen har fire kamre, det nordligste og ældste kammer ligger på langs med dyssen, de andre tre på tværs. Det største kammer, som er restaureret, har en stor dæksten, som er flækket, og en lille gang. Et af kamrene er blevet fyldt op med jord, og det sydligste kammer mangler sin dæksten, men har velbevarede bæresten og spor efter en indgang.

Firkammerdyssen/Dronningedyssen

Langdyss ved Ulykkesmosen

80. Hulvejene i Tokkekøb Hegn

Der er en hel del hulveje i Tokkekøb Hegn, men disse er sjældent nemme at finde, dels på grund af deres ringe dybde, dels på grund af den høje vegetation. Enkelte er helt ufremkommelige på grund af nyplantet skov. Hvis man har lyst til at se nogle af hulvejene, kan man følge Avlskarlevolden og lidt før Degnebæksvej gå mod vest ca. 100 m. ind i skoven. Her kan man finde spor efter flere hulveje, som samles i ét punkt, hvor der i gamle dage har været et vadested. Hulvejene fortsætter på den anden side vadestedet.

81. Runddysser

På din vej langs med det næste stykke af oldtidsstien vil du passere flere små runddysser. Disse består ofte af resterne af et lille kammer og med nogle få randsten langs kanten af runddyssen. Den sydligste er velbevaret, mens de øvrige er mindre velbevarede.

82. Linievej

Den første dysse, man får øje på, når man krydser Linievej, er en lille beskeden runddyss syd for Linievej. Dyssen består af en lav forhøjning pakket med håndstore sten og omkredset af få randsten. Nord for Linievej ligger en stor langhøj, der med sine 84 m. er en af Danmarks længste. Desværre er alle randstenene blevet fjernet, så kun selve jordhøjen er tilbage. På højen er der en række fordybninger, som meget vel kan være spor efter udgravede dyssekamre.

Mod sydvest, lidt nord for Stumpedysselvej, kan man finde Bavnebakke, som man formoder blev brugt til at give signal med bål i krigstider.

Hulvej

Langhøj

83. Dæmpegårdsdyssen/Kongedyssen

Hvis man går mod vest ud af Donsevej, kommer man til en rydning i skoven, der bruges til landbrug, og hvor køer græsser på marken. Her ligger den smukke og velrenoverede Dæmpegårdsdyssen. Dæmpegårdsdyssen er en langdyisse, der er opkaldt efter den gule bindingsværksbygning, den gamle skovridergård, Dæmpegården.

Langdyssen har 2 kamre samt randsten og er bygget ca. 3300 f. Kr. i Tragtbægerkulturen. Dæmpegårdsdyssen er formodentligt opført som en runddyisse, hvor den lille høj mod syd er den tidligere runddyisse, og det store gravkammer er sammen med de stående randsten rejst senere. Kong Fredrik d. VII udgravede dyssen med hoffets arkæologiske udgraver H. C. Jørgensen. De fandt nogle små stykker stærkt forbrændte potteskår, nogle små stykker tegl og nogle stykker kul, alle udaterede - det var alt.

Kongedyssen

H. C. Jørgensen konkluderede, at dyssen måtte være plyndret på et tidligere tidspunkt. Fredrik d. VII lod i 1860 indgrave sit monogram, som ses på en af randstenene i den nordlige ende. Derfor bliver langdyssen også kaldt "Kongedyssen". Grevinde Louise Danner fik også skrevet sine initialer "LD" ovenpå den store dæk-

sten af gravkammeret. Denne indridsning er næsten udvisket af tidens tand. Mange børn vil også kunne genkende dyssen fra julekalenderen "Jul i Valhal", hvor den blev brugt til kulisser som Lokes høj. På folderens forside er endnu et billede af Kongedyssen.

84. Jættestue ved Kirkelte

Mod nord i Kirkelte ligger rutens eneste jættestue; foto på modsat side. På sydsiden af Kirkeltevej står jættestuen flot tilbage efter restaurering i 1984 og er omkranset af mange randsten i en kvadratisk grundplan. I jættestuen er der to kamre, og hvis man går ind i et af dem, kan man se de store bæresten og den restaurerede tømur imellem dem. Nord for stien lidt længere mod øst ligger endnu en langdyisse med randsten og to små kamre.

85. Store Donse Dam

Imellem Kirkelte og Tokkekøb Hegn ligger den naturskønne Store Donse Dam, som blev opdæmmet allerede i 1592 for at give kraft til en vandmølle, der lå ved udløbet af Donse Å. Senere i 1704 blev en krudtmølle anlagt, og i 1792 blev opdæmningen udvidet, så søen fik den størrelse, den har i dag. På grund af de mange eksplosionsulykker blev fremstillingen af krudt stoppet i 1910.

Imellem Skovridervej og Donsevej løber Valdemarssti, hvor man kan finde spor efter flere hulveje og dræningsgrøfter til Store Donse Dam.

Udsnit af Store Donse Dam